

1980'LERDEN 2000'LERE GÜVENLİK ALANINDAKİ DÖNÜŞÜME BİR ÖRNEK: YAYGIN BASINDA PROFESYONEL ASKERLİKLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELERİN ELE ALINIŞI*

Cenk ÖZGEN**

ÖZET

Bu çalışma, 1980'lerden 2000'lere güvenlik alanında yaşanan dönüşümü, yaygın basının profesyonel askerlikle ilgili yapılan yasal düzenlemeleri ele alış örneği üzerinden ortaya koymayı amaçlamaktadır. Buna göre, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) profesyonelleşmesine yönelik hayata geçirilen yasal düzenlemelerin Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Sabah ve Türkiye gazetelerinde ne şekilde ele alındığı incelenmiştir. Çalışma sonucunda, 1986 tarihinde hayata geçirilen uzman erbaş düzenlemesinin gazetelerin hiçbirisinde yer almadığı görülmüştür. Buna karşılık, 2001 yılında hayata geçirilen sözleşmeli subay ve astsubay ile 2011 yılında hayata geçirilen sözleşmeli erbaş ve er düzenlemelerinin gazetelerde önemli gündem maddeleri oluşturduğu belirlenmiştir. Bu durum, 2000'li yıllarda güvenlikle ilgili teknik konuların, kamuoyunun gündeminde daha fazla yer almaya başladığı şeklinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Profesyonel Askerlik, Profesyonel Ordu, Yaygın Basın.

---

* Bu çalışmanın hazırlanmasının çeşitli aşamalarında, görüş ve eleştirilerini benimle paylaşan değerli hocam Prof. Dr. Murat Özgen'e teşekkür ederim.

** Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Öğrencisi. E-posta: cenk_ozgen79@hotmail.com.

ABSTRACT

An Example of Conversion in the Security Field from 1980s to 2000s: Treatment of the Legal Arrangements Regarding Professional Military Service in Mainstream Journals

This study aims to introduce the transition in the field of security from 1980s to 2000s through an instance of mainstream media's treatment of legal arrangements, regarding professional military service. Accordingly, treatment of the legal arrangements in Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Sabah and Türkiye journals, regarding professionalization of the Turkish Armed Forces (TAF) have been examined. At the end of the study, it is seen that the arrangement about specialist noncommissioned officer of 1986 has not taken place in none of the journals. On the other hand, it is determined that arrangements about contract officer and petty officer together with contract noncommissioned officer and private of 2011 have been extensively taken place on the agenda of the journals. In this context, it is evaluated that technical subjects, regarding security has begun to take more place on the agenda for public opinion in 2000s.

Key Words: Security, Professional Military Service, Professional Army, Mainstream Journals.

GİRİŞ

Güvenlik kavramı, "...Varlığını koruma ve sürdürme amacı taşıyan her davranış biçiminde karşılaşılan bir olgudur" (Dedeoğlu, 2003: 9-10). Soğuk Savaş döneminde güvenlik, büyük ölçüde askeri bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Bunun sonucu olarak da güvenliğe ilişkin konu başlıkları dar bir çevrenin -daha çok askeri bürokrasinin- gündemini teşkil etmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın bitimi sonrasında, özellikle Batı ülkelerinde güvenlik kavramı 'askeri doğasını' büyük ölçüde yitirmiştir. Bu dönemde güvenlik; günlük yaşamın, sivil toplum kurumlarının, medyanın ve demokrasi gündeminin ön sıralarında yer almaya başlamıştır (Born, 2003).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Batıda yaşanan bu dönüşümün, 1990'lı yıllarda Türkiye'de yaşanmadığı ileri sürülebilir. Türkiye'de geleneksel olarak "hikmet-i hükümet" anlayışı ekseninde ele alınan güvenlik kavramı, dönemin iç ve dış tehdit algılamalarının etkisiyle, askeri boyutuyla değerlendirilmeye devam edilmiştir. Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde bu durum değişmiştir. Daha önceleri salt askerlerin ilgi alanı olarak görülmesi nedeniyle sivillerin mesafeli yaklaştığı teknik -uzmanlık gerektiren- konu başlıkları, giderek artan oranda kamuoyunun da gündeminde yer almaya başlamıştır.

Türkiye'de güvenlik alanında yaşanan bu değişimin en dikkat çekici örneklerinden birisi, profesyonel askerlik konusudur. Uyuğunda bulunan

devlete hizmet amacıyla askerliği meslek olarak icra eden personeli tanımlamak için kullanılan profesyonel askerlik kavramı,¹ son yıllarda kamuoyunun önemli gündem maddelerinden biri konumuna gelmiştir.² Nitekim bununla bağlantılı olarak, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) profesyonelleşmesine ilişkin atılan adımlar, yaygın basınla geniş yer teşkil etmeye başlamıştır.

Bu çalışma, 1980'lerden 2000'lere güvenlik alanında yaşanan dönüşümü, yaygın basının profesyonel askerlikle ilgili yapılan yasal düzenlemeleri ele alış örneği üzerinden ortaya koymayı amaçlamaktadır. 1986 tarihli "Uzman Erbaş Kanunu", 2001 tarihli "Türk Silahlı Kuvvetleri'nde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun" ile 2011 tarihli "Sözleşmeli Erbaş ve Er Kanunu"nun ele alındığı çalışmada; yaygın basının önde gelen temsilcileri arasında yer alan; Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Sabah ve Türkiye gazeteleri incelenmiştir. Sözü edilen kanunların incelenmesinde, TSK'nın profesyonelleşmesine yönelik yapılan en önemli düzenlemeler olmaları,³ ayrıca dönemsel farklılıkların/benzerliklerin tespit edilmesine olanak sağlamaları belirleyici olmuştur. Gazetelerin seçiminde ise, kanunların Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulu'nda kabul edildiği her üç tarihte de yayınlanma kısıtı dikkate alınmıştır. Çalışmada, gazetelerin kanun tasarısının TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilmesinden bir gün

---

¹ Profesyonel askerlik kurumunun tanımının yapıldığı bu noktada, paralı askerlerle (İng. mercenaries) profesyonel askerler arasındaki ayırım net bir şekilde ortaya konulmalıdır. Sadece uyruğunda bulunan devlete hizmet amaçlı görev yapan profesyonel askerlerin aksine paralı askerler, herhangi bir milli, siyasi veya ideolojik endişeye bağlı olmadan, sadece kişisel çıkar amacıyla savaşan kişilerdir. Nitekim bu özellikleri dolayısıyla, Batıda gerek geleneksel ordularda, gerekse de kamuoyunda paralı askerlik terimi çoğunlukla "aşığılayıcı" bir ifade olarak kullanılmaktadır (Akad, 2011: 160-161).

² Profesyonel askerliğin ön plana çıkmasına ilişkin verilebilecek örneklerden biri, mevcut zorunlu askerlik uygulamasını sorgulayan köşe yazılarıdır. Profesyonel orduya geçilmesinin gerekliliğine işaret eden yazılarda, kimi zaman mevcut uygulama oldukça ağır şekilde eleştirilmektedir: "...Askerlik gönüllü ve karşılığında ücret alınan bir hizmet olmalı. Bunu konuşmaya başlamalı, bir an önce de uygulamaya sokmalıyız" (Berkan, 20 Mart 2011: 35). "...Profesyonelliğe geçin...Son derece çağdışı bir uygulama olan zorunlu askerlik yüzünden gençlerin hayatlarından vakit çalmayın...Bu sistem gerçekten çürümüş" (Yükselir, 2 Şubat 2011: 18). "...Bizdeki çürümüş askerlik sistemiyle ilgili daha köklü çözümler olması gerektiğine inanıyorum. Her şeyden önce Batı'da birçok ülkede olduğu gibi zorunlu askerliğin kalkıp yerine profesyonel ordunun gelmesi lazım" (Oral, 19 Mart 2011: 5).

³ TSK'nın profesyonelleşmesine ilişkin olarak 1949, 1954 ve 1971 yıllarında da yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Ancak bunların hiçbirisi istenilen sonuçları vermemiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Cenk Özgen. (2011). Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Profesyonelleşme Çalışmaları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13 (1). 192-208.

sonrasındaki nüshaları, kaynak tarama yöntemiyle, birebir sayım şeklinde incelenmiştir.

Bu kapsamda, izleyen bölümlerde ilk önce profesyonel askerlik kurumunun son dönemlerde öne çıkmasının nedenleri üzerinde durulacaktır. Daha sonra, TSK'nın mevcut personel yapısı içerisinde profesyonel askerliğin durumu masaya yatırılacaktır. Bunu takiben, uzman erbaş, sözleşmeli subay ve astsubay ile sözleşmeli erbaş ve er düzenlemelerinin yaygın basında ne şekilde ele alındığı incelenecektir. Son olarak da, elde edilen veriler ışığında genel bir değerlendirme yapılacaktır.

PROFESYONEL ASKERLİĞİN ÖNE ÇIKMASI

Batıdaki Gelişmeler

Soğuk Savaş döneminde, Batı ülkelerinin güvenlik anlayışının odak noktasını, Sovyetler Birliği'nin başını çektiği Varşova Pakti'ndan kaynaklanan tehdit oluşturmuştur. Ancak Sovyetler Birliği'nin yıkılması, iki kutuplu dünya düzeninin koşullarına göre şekillenen tehdit algılamalarında büyük değişimler olmasını beraberinde getirmiştir. 1990'lı yılların başlarından itibaren Batı ülkeleri, düşman işgali ya da nükleer savaş gibi tehdit algılamaları yerine, bölgesel ve etnik çatışmalar ile uluslararası terörizm gibi yeni tehditlere odaklanmıştır. Nitekim bunun yansıması olarak Batı orduları, geçmiş dönemlerde olmadığı kadar, barışı koruma ve insani yardım operasyonlarında görev almaya başlamıştır (Akyürek, 2010: 3).

Bu bağlamda, Soğuk Savaş yıllarında, hasım iki blok arasında yaşanması muhtemel klasik devletler savaşı modeline göre yapılandırılan Batı orduları, yeni dönemde ortaya çıkan görev tanımlarına uyum sağlama arayışına girmiştir. Bu yönde atılan adımlardan birini, NATO'nun savunma konseptinin değiştirilmesi olmuştur. 7-8 Kasım 1991 tarihleri arasında düzenlenen Roma Zirvesi'nde, azalan tehdide paralel olarak, yüksek harbe hazırlık seviyesi gerektiren “İleriden Savunma” (Forward Defence) konsepti yerine daha düşük harbe hazırlık seviyesi gerektiren “Azaltılmış Kuvvetlerle İleride Bulunma” (Reduced Forward Presence) konsepti kabul edilmiştir (Bir, 1992: 18).

Sovyet tehdidinin ortadan kalkması sonrasında, anavatan savunması görevinden hızla uzaklaşan Batı orduları, kuruluş ve personel yapılarında kapsamlı düzenlemeler de gerçekleştirmiştir. Pek çok ülke, silahlı kuvvetlerinin birlik ve personel sayısında büyük ölçekli indirimlere gitmiştir. ABD Ordusu'nun Sovyetler Birliği'nin dağılmasının hemen ardından, çok sayıda tümenini lağvetmesi, bu kapsamda verilebilecek örneklerden biridir. (Global Security, 5 Temmuz 2011). Kaldı ki buna benzer yeniden yapılanma

çalışmaları, Avrupa ordularının hemen hemen tamamında benzer şekilde küçülmeyle sonuçlanmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Batı ordularında görülen en önemli gelişme ise, birçok ülkede zorunlu askerlik uygulamasının gözden geçirilmesi olmuştur. Yapılan değerlendirmelerde, erinden en üst rütbeli subayına kadar askerliği meslek edinmiş personelden oluşan profesyonel ordu yapılanmasının, günümüz muharebe ortamının ihtiyaçlarına cevap veren bir model olduğu düşüncesi ağır basmıştır. Bu değerlendirmeler ışığında, Batıda profesyonel askerlik kurumu ön plana çıkmıştır. Nitekim birçok ülke, zorunlu askerlik sistemini kaldırmış ve profesyonel orduya geçmiştir.⁴

Türkiye’deki Gelişmeler

Yunanistan ile Ege ve Kıbrıs’taki uyuşmazlıklar sebebiyle varolan gerginlik bir kenara bırakılacak olursa, Batı ülkeleri gibi Türkiye’nin de Soğuk Savaş dönemindeki güvenlik anlayışının merkezinde, Sovyetler Birliği’nin başını çektiği Varşova Paktı’ndan kaynaklanan tehdit yer almıştır. Bu dönemde Türkiye, genel olarak, Batı ülkeleriyle kurduğu yakın ilişkiler ve NATO üyeliği üzerinden güvenliğini sağlama yoluna gitmiştir.

Öte yandan, Soğuk Savaş’ın sona ermesi, Türkiye’nin tehdit algılamalarında büyük değişiklikler olmasına neden olmuştur. Milli Savunma Bakanlığı’nın (MSB) tespitlerine göre bu değişiklikler açıklanacak olursa, iki kutuplu dönemde varolan bloklar arası mücadelenin sona ermesi, küreselleşme eksenli yeni bir dünya düzenini ortaya çıkarmış, bu gelişme tehdit kavramına doğrudan yansımıştır. Tehdit kavramı daha önce belirgin ve kitlesel iken, çok yönlü, çok boyutlu ve değişken bir hal almış, ortama belirsizlikler hâkim olmuştur. Bu dönemde bölgesel ve etnik çatışmalar, ülkelerdeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, kitle imha silahlarının ve uzun menzilli füzelerin yayılması, köktendincilik, uyuşturucu ve her tür silah kaçakçılığı ile uluslararası terörizm gibi yeni risk ve tehditler öne çıkmaya başlamıştır (Milli Savunma Bakanlığı, 2000: 35).

---

⁴ Pek çok Avrupa ülkesinde, zorunlu askerlik uygulamasının kaldırılması Soğuk Savaş sonrasında gerçekleşmiştir. Ancak bugün zorunlu askerliği devam ettiren ülkeler de dâhil, orduların bu kaynağa bağımlılığının ve genel mevcut içindeki yükümlü asker oranının 1970’lerden itibaren düşürüldüğü görülmektedir. Geçiş sürecinde kara kuvvetlerinde yüzde 50’lere inen yükümlü askerlerin oranı, deniz ve hava kuvvetlerinde yüzde 10’lara kadar çekilmiştir (Akyürek, 2010: 8). Halen 27 üyeli AB içerisinde zorunlu askerlik sistemini uygulamaya devam eden ülkeler; Almanya, Avusturya, Estonya, Finlandiya, Güney Kıbrıs ve Yunanistan’dır. AB üyeleri dışında, Avrupa’da zorunlu askerlik sistemini uygulamaya devam eden ülkeler ise, Beyaz Rusya, İsviçre, Makedonya, Moldova, Norveç, Rusya, Sırbistan, Türkiye ve Ukrayna’dır (Deutsche Welle, 1 Temmuz 2010).

Yeni tehdit algılamaları kapsamında Türkiye, NATO'nun "Azaltılmış Kuvvetlerle İleride Bulunma" konseptinin kendi bölgesindeki güvenlik gereksinimlerini karşılamadan uzak olduğunu değerlendirmiştir. Bu doğrultuda Türkiye, diğer NATO ülkelerinin aksine "İleriden Savunma" konseptini uygulamaya devam etmiştir (Bir, 1992: 18). Bu noktada Türkiye'nin NATO ülkelerinden farklı bir yaklaşım sergilemesinin, karar verici konumundakilerin "kanat ülkesi" yerine "cephe ülkesi" konumuna gelindiğine ilişkin değerlendirmelerinin sonucu olduğu söylenebilir (Savunma, 1998: 19-20). Yunanistan'ın çevreleme siyasetine tepki olarak Türkiye, bu dönemde 2,5 cephede aynı anda savaşma olasılığına göre hazırlıklar yapmıştır. Kamuoyunda ilk kez Şükrü Elekdağ tarafından dile getirilen bu olasılık, Yunanistan ve Suriye ile savaşılırken, eş zamanlı olarak ülke içerisinde PKK ile de mücadele edileceği senaryosuna dayanmaktadır (Güvenç, 2004: 922).

Soğuk Savaş döneminde NATO üyeliğinin sağladığı güvenlik şemsiyesinin, olası bir 2,5 cepheli savaş senaryosunda yetersiz kalacağını düşünen Türkiye, 1990'lı yıllarda askeri açıdan güçlenme ve çevresindeki tehditlere gerekirse tek başına karşı koyabilme ihtiyacı hissetmiştir. İlk kez Ağustos 1991'de başlayan Birinci Körfez Savaşı sırasında NATO'nun Türkiye'yi savunmada gösterdiği isteksizlikten sonra hissedilen bu ihtiyaç, TSK'nın modernizasyon ve yeniden yapılanma çalışmalarını hızlandırmıştır⁵ (Güvenç, 2004: 914-915). Bu bağlamda, NATO ile Varşova Paktı arasında imzalanan Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması'nın (AKKA) Temmuz 1992'de yürürlüğe girmesi, Türkiye'nin müttefiklerinin belirlenmiş kotalarının üzerinde olan ihtiyaç fazlası silah sistemlerini almasını sağlamıştır. TSK'nın eksikliklerinin giderilmesinde önemli katkılar sağlayan bu gelişmeyle, aralarında; 1050 M-60 ve Leopard serisi ana muharebe tankı, 700 zırhlı muharebe aracı, 40 F-4 savaş uçağı, Cobra taarruz helikopterleri ve yerden havaya Roland kısa menzilli hava savunma füze sistemlerinin de olduğu çok sayıda silah ve teçhizat Türkiye'ye transfer edilmiştir (Güney, 2000: 169).

TSK'nın imkân ve kabiliyetlerindeki asıl büyük sıçrama ise, 1980'li yıllarda başlatılan modernizasyon projelerinin meyvelerinin alınmasıyla

---

⁵ Mart 1996'da Genelkurmay Başkanlığı, önümüzdeki 25 yıl içerisinde TSK'nın ihtiyaçları hakkında sanayici ve işadamlarını bilgilendirmeye yönelik bir brifing düzenlemiştir. Söz konusu brifingde, envantere yer alan harp silah ve vasıtalarının büyük bölümünün modernize edilmesi, envanterden çıkarılanların ise yeni teknolojiye sahip sistemlerle değiştirilmesi için 150 milyar dolarlık kaynağa ihtiyaç duyulduğu açıklanmıştır. Aynı brifingde, sadece 1995-2004 dönemi için planlanan 1523 adet proje için gereken kaynak tutarının, 67 milyar dolar seviyesinde olduğu belirtilmiştir (Savunma ve Havaçılık, 1996: 26).

yaşanmıştır. Bir yandan F-16 savaş uçaklarının sayısı artarken, elektronik harp sistemleri, HARM anti-radyasyon füzeleri ve LANTIRN seyrüsefer ve hedefleme podlarının envantere girmesiyle, Hava Kuvvetleri gece ve elektronik harp ortamında harekât yapabilir duruma gelmiştir. KC-135 tanker uçaklarının gelişile savaş uçaklarının menzil ve havada kalış süreleri artmış; Hava Kuvvetleri'nin Deniz Kuvvetleri'ne kıyı sularının ötesinde de hava desteği vermesi sağlanmıştır. ABD'den alınan Black Hawk genel maksat ve Cobra/Super Cobra taarruz helikopterleri, özellikle Güneydoğu'da görev yapan birliklerin hareket kabiliyetini ve atış gücünü arttırmıştır. Deniz Kuvvetleri'de modern fırkateyn, hücumbot, denizaltı ve denizde ikmal muharebe destek gemilerinin hizmete girmesiyle, Karadeniz, Ege ve Akdeniz'de geniş bir sahayı kontrol edebilir duruma gelmiştir (Güvenç, 2000: 140-141).

Öte yandan, Birinci Körfez Savaşı'nı izleyen dönemde TSK, yeniden yapılanma çalışmalarına da ağırlık vermiştir. Bu alandaki gelişmelerden biri, Kara Kuvvetleri'nin harekât ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğu görülen tümen-alay kuruluşunun yerine, reaksiyon süresi daha kısa olan, ayrıca hareket ve atış gücü artışı da sağlayan tugay-tabur kuruluşuna geçilmesidir⁶ (Güvenç, 2004: 916). Bu alandaki bir diğer gelişme ise, PKK ile yürütülen mücadeleye paralel olarak, Ağustos 1993'te tehditte birinci önceliğin 1'inci Ordu bölgesinden 2'inci Ordu bölgesine kaydırılmasıdır. Birinci önceliğin 2'inci Ordu'ya verilmesiyle, bölgedeki birlikler personel, silah ve malzeme yönünden önemli ölçüde takviye edilmiştir (Kundakçı, 2004: 219).

TSK, yeniden yapılanma çalışmalarına paralel olarak, küçülmeye ilişkin -Batı ordularındaki kadar kapsamlı olmasa da- adımlar da atmıştır. 2003 yılında askerlik hizmet süresinin kısaltılması, yedek subay ve erbaş/er mevcutlarında yaklaşık yüzde 20'lik bir azalma meydana getirmiştir (Savunma ve Havacılık, 2003: 22). 2004 yılında ise, 4 tugay -33'üncü Zırhlı Tugay, 7'inci Mekanize Piyade Tugayı, 10'uncu Piyade Tugayı, 9'uncu Zırhlı Tugay- lağvedilmiştir⁷ (Cizre, 2005: 73).

---

⁶ Tugay-tabur kuruluşuna geçilmesinde, Körfez Krizi sırasında Batıdaki -1'inci Ordu bölgesindeki- birliklerin, takviye amacıyla Irak sınırına -2'inci Ordu bölgesine- kaydırılması sırasında yaşanan aksaklıklar hızlandırıcı etki yaratmıştır. Zira, takviye amacıyla bölgeye kaydırılan bir tümenin intikalinin 3-4 hafta aldığı görülmüştür.

⁷ 1990'lı yılların sonlarında, TSK içerisinde küçülmeye ilişkin daha radikal öneriler de gelmiştir. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu döneminde (1998-2002), Kara Kuvvetleri Komutanı olan Orgeneral Hilmi Özkök, personel sayısının azaltılması ve daha esnek bir yapının oluşturulması yönünde çalışmalar yapmıştır. Özkök, mevcut ordu komutanlıklarının -1'inci Ordu, 2'inci Ordu, 3'üncü Ordu ve Ege Ordusu- ikiye indirilmesini ve Batı ve Doğu Ordu Komutanlıkları şeklinde yeni bir teşkilatlanmaya

Sonuç olarak, TSK'daki profesyonelleşmenin, yukarıda kısaca bahsedilen modernizasyon ve yeniden yapılanma çalışmalarına paralel ilerlediğini söylemek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Öyle ki, modernizasyon çalışmaları sonucu envantere giren modern silah sistemleri, alanında uzman personel istihdamını zorunlu kılmıştır. Yeniden yapılanma çalışmaları da, küçük rütbeli subay/astsubay ihtiyacını arttırmıştır. Bu gelişmeler, PKK ile mücadele kapsamında eğitilmiş personel ihtiyacıyla birleşince, profesyonelleşme önemli bir gündem maddesi konumuna gelmiştir.

TSK'DA PROFESYONEL ASKERLİĞİN DURUMU

Uzun yıllar boyunca, başta yazılı ve görsel basında olmak üzere, farklı platformlarda TSK'nın personel sayısı hakkında spekülasyonlar yapılmıştır. Ancak Genelkurmay Başkanlığı'nın 21 Kasım 2011 tarihinde bir ilke imza atarak yaptığı açıklama, spekülasyonlara son verdiği gibi, silahlı kuvvetler bünyesinde görev yapan personelin statülerine göre dağılımı - dolayısıyla profesyonel askerler ile yükümlülerin oranı- hakkında da ayrıntılı rakamlara ulaşılmasını sağlamıştır (Tablo 1).

Genelkurmay Başkanlığı tarafından açıklanan rakamlarda görüldüğü üzere, bugün TSK, zorunlu askerlik hizmetini yerine getirmekte olan yükümlüler ile askerliği meslek olarak seçmiş profesyonellerden oluşan 'karma' personel yapısına sahiptir. Askeri personel statüsünde olmayan sivil memur ve işçiler dahil edilmediğinde 666.576 mevcudu bulunan TSK'da, yükümlü personelin bunun içerisindeki oranı yaklaşık yüzde 70, uzman personelin -profesyonellerin- oranı ise yaklaşık yüzde 30'dur.

Bu kapsamda, TSK personelinin büyük bölümünü, zorunlu askerlik hizmetini yerine getirmekte olan yükümlüler oluşturmaktadır. Anayasanın 72'inci maddesinde; "Vatan hizmeti her Türk'ün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin silahlı kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir" (T.C. 1982 Anayasası), ibaresi uyarınca uygulanan zorunlu askerlik, 1111 sayılı Askerlik Kanunu ile 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu çerçevesinde yürütülmektedir. Nitekim "mükellefiyet sistemi"

---

gidilmesini teklif etmiştir. Ancak Kara Kuvvetlerindeki birçok kolordu ve tugayın lağvedilmesini öngören; dahası personel sayısının 402.000'den 280.000'e inmesini beraberinde getirecek olan plan, fazla reformist olduğu gerekçesiyle uygulanmamıştır (Cizre, 2005: 70). Öte yandan, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt, 2006 yılında savunma alanında yayın yapan ulusal bir dergiyle gerçekleştirdiği söyleşide, Kuvvet-2014 konsepti uyarınca Kara Kuvvetleri'nde yıllara sari olarak yüzde 20-30 oranında küçülmenin hedeflendiğini ifade etmiştir (Savunma ve Havacılık, 2006: 10).

olarak adlandırılan uygulamada;⁸ 12 ay yedek subaylık, 6 ay kısa dönem erbaş/erlik, 15 ay erbaş/erlik ve dövizle askerlik olarak adlandırılan farklı askerlik hizmet çeşitleri bulunmaktadır.

Nicelik açısından az olmakla birlikte, TSK personel yapısının ‘çekirdeğini’ ise, profesyonel askerler oluşturmaktadır. TSK içerisinde bu tanıma giren personel; subaylar, astsubaylar, uzman jandarmalar ve uzman erbaşlardır. Öte yandan, bir sonraki bölümde ayrıntılı incelenecek olan sözleşmeli erbaş/erler de bu tanıma girmektedir. Ancak düzenlemenin yeni hayata geçirilmiş olması sebebiyle, hâlihazırda bu kapsamda istihdam edilen personel bulunmamaktadır.

Tablo 1. TSK Personel Mevcutları

Statü	Mevcut
General/Amiral	365
Subay	39.975
Astsubay	95.824
Uzman Jandarma	24.700
Uzman Erbaş	40.515
Sözleşmeli Erbaş/Er	-
Uzman Personel Toplamı	201.379
Yedek Subay	6.829
Erbaş/Er	458.368
Yükümlü Personel Toplamı	465.197
Askeri Personel Toplamı	666.576
Sivil Memur/İşçi	53.424
Genel Toplam	720.000

Kaynak: (Genelkurmay Başkanlığı, 21 Kasım 2011).

YAYGIN BASINDA PROFESYONELLEŞME

Uzman Erbaş Düzenlemesi

TSK bünyesinde profesyonel asker statüsündeki personel sayısının artırılmasına yönelik hayata geçirilen yasal düzenlemelerden biri, 18 Mart 1986 tarihinde kabul edilen 3269 sayılı “Uzman Erbaş Kanunu”dur. TSK

⁸ Mükellefiyet sisteminin uygulanmasında, askerlik çağı, 20 yaşına girilen senenin Ocak ayının birinci günü başlamakta ve 41 yaşına girilen senenin Ocak ayının birinci günü sona ermektedir. Mevcut düzenlemede, askerlik çağının süresi en fazla 21 yıldır. Ancak bu süre Bakanlar Kurulu’nun kararıyla 5 yıla kadar uzatılabilmekte veya kısaltılabilmektedir (Milli Savunma Bakanlığı Askeralma Dairesi Başkanlığı, b.t.).

bünyesinde devamlılık arz eden teknik ve kritik görevlerde yetişmiş personel ihtiyacının karşılanmasını amacıyla hazırlanan (TBMM Tutanak Dergisi, 18 Mart 1986) ve Cumhurbaşkanının onayını müteakip, 25 Mart 1986 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren düzenleme, uzman erbaş istihdamını öngörmektedir.

Kanun tasarısının TBMM Genel Kurulu’nda kabul edilmesinden bir gün sonra (19 Mart 1986), Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Sabah ve Türkiye gazetelerinde düzenlemeye ilişkin herhangi bir haber veya yorum yazısı çıkmamıştır. Bu durum, düzenlemenin yaygın basında gündem oluşturmadığını göstermektedir.

Sözleşmeli Subay ve Astsubay Düzenlemesi

Profesyonel asker statüsündeki personel sayısının arttırılmasına yönelik hayata geçirilen bir diğer yasal düzenleme, 13 Haziran 2001 tarihinde TBMM Genel Kurulu’nda kabul edilen 4678 sayılı “Türk Silahlı Kuvvetleri’nde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun”dur. TSK’nın ihtiyaç duyduğu küçük rütbeli subay/astsubay ihtiyacının karşılanması, halen yedek subaylar tarafından icra edilen kimi görevlerin daha etkin olarak yerine getirilmesi -uygulamanın başarılı olması durumunda ileride yedek subaylığın tamamen kaldırılması- ve üst rütelere birikmenin önlenmesi amacıyla hazırlanan (TBMM Tutanak Dergisi, 13 Haziran 2001) ve Cumhurbaşkanının onayını müteakip, 21 Haziran 2001 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren düzenleme, sözleşmeli subay ve astsubay istihdamını öngörmektedir.

Kanun tasarısının TBMM Genel Kurulu’nda kabul edilmesinden bir gün sonra (14 Haziran 2001), Milliyet dışındaki tüm gazetelerde düzenlemeye ilişkin haber yazılarının çıktığı görülmektedir. Bu noktada Türkiye, düzenlemeyi birinci sayfadan okuyucularına duyurmasıyla öne çıkmaktadır. İç sayfada olmakla birlikte, Cumhuriyet ve Hürriyet, dört gazete içerisinde düzenlemeyi en ayrıntılı şekilde aktaran gazeteler konumundadır. Haberi iç sayfada veren bir diğer gazete olan Sabah’ta ise, düzenleme oldukça kısa şekilde yer almaktadır.

Bu çerçevede, haberi birinci sayfadan veren Türkiye; “Sözleşmeli Subaylık Dönemi” (Türkiye, 14 Haziran 2001: 1) başlığıyla çıkmıştır. Türkiye, haberin iç sayfadaki devam yazısında ise; “Sözleşmeli Subay Dönemi” (Türkiye, 14 Haziran 2001: 13) başlığını kullanmıştır. Düzenlemeye geniş yer veren gazetelerden Cumhuriyet; “Profesyonel Orduya Doğru” (Cumhuriyet, 14 Haziran 2001: 19), Hürriyet ise; “Profesyonel Askerler Geliyor” (Hürriyet, 14 Haziran 2001) başlıklarıyla haberi okuyucularına duyurmuştur. Düzenlemeye kısaca değinen Sabah ise; “Profesyonel Orduya İlk Adım” (Sabah, 14 Haziran 2001: 33) başlığını kullanmıştır.

Düzenlemenin okuyucuya aktarılması noktasında, dört gazetenin de profesyonel orduya geçişin ilk adımı vurgusunu yapmış olması dikkat çekmektedir. Ancak ne kadar ayrıntılı olursa olsun, haberlerin tümü yasanın içeriğine yönelik bilgi veren nesnel betimleme biçiminde hazırlanmıştır. Dolayısıyla, yazılarda profesyonel orduya geçiş vurgusu dışında ilave bir yorumun bulunmadığının altı çizilmelidir.

Sözleşmeli Erbaş ve Er Düzenlemesi

TSK’da profesyonel asker statüsündeki personel sayısının arttırılmasına yönelik hayata geçirilen en son yasal düzenleme ise, 10 Mart 2011 tarihinde kabul edilen 6191 sayılı “Sözleşmeli Erbaş ve Er Kanunu’dur”. Uzman erbaş istihdamında karşılaşılan sorunların giderilmesi ve yetişmiş personel açığının kapatılarak iç güvenlik harekâtlarındaki etkinliğin arttırılması amacıyla hazırlanan (TBMM Tutanak Dergisi, 10 Mart 2011) ve Cumhurbaşkanı’nın onayını müteakip 22 Mart 2011 tarihinde yürürlüğe giren düzenleme, sözleşmeli erbaş ve er istihdamını öngörmektedir.

Kanun tasarısının TBMM Genel Kurulu’nda kabul edilmesinden bir gün sonra (11 Mart 2011), sözleşmeli subay ve astsubay düzenlemesinde olduğu gibi, Milliyet dışındaki tüm gazetelerde konuya ilişkin haber yazıları çıkmıştır.⁹ Bu noktada Türkiye, haberi birinci sayfadan okuyucularına duyurmasıyla dikkat çekmektedir. Hürriyet gazetesi ise, düzenlemeden sadece bir cümleyle bahsetmektedir.

Bu çerçevede Türkiye, sözleşmeli subay ve astsubay düzenlemesinde olduğu gibi yeni kanunu da birinci sayfadan okuyucularına duyurmuştur. Türkiye, ilk sayfada; “Sözleşmeli Er Tasarısı Yasalaştı” (Türkiye, 11 Mart 2011: 1), devam yazısında ise; “Sözleşmeli Er Tasarısı Kanunlaştı, YAŞ’tan Atılanlar Memur Olacak” (Türkiye, 11 Mart 2011: 9) başlıklarını kullanmıştır. Düzenlemeyi iç sayfalarda okuyucularına duyuran diğer gazetelerin başlıkları ise şu şekildedir: Cumhuriyet; “Askeri Öğrenciler Kapsam Dışı” (Cumhuriyet, 11 Mart 2011: 7), Hürriyet; “Darbe Mağduru Askere Dönüş Tamam” (Hürriyet, 11 Mart 2011: 21), Sabah; “Meclis’te 12 Eylül Hamlesi”¹⁰ (Sabah, 11 Mart 2011: 29).

---

⁹ Milliyet gazetesinin 11 Mart 2011 tarihli nüshasında profesyonel askerlikle ilgili yapılan yasal düzenlemeye ilişkin haber olmamakla birlikte, CHP Grup Başkanvekili Akif Hamzaçebi’nin bir defaya mahsus olmak üzere, parti olarak bedelli askerliği desteklediklerine ilişkin açıklamalarının sürmanşetten okuyucuya aktarılması ilgi çekicidir (Milliyet, 11 Mart 2011: 1).

¹⁰ Sözleşmeli erbaş ve er düzenlemesinin TBMM Genel Kurulu’nun gündemine geldiği 18 Mart 2011 tarihinde, 12 Mart, 12 Eylül veya YAŞ kararıyla ordudan uzaklaştırılan personele geri dönüş veya emeklilik hakkı -iade-i itibar- sağlayan kanun tasarısı da kabul

Öte yandan, haber yazısının başlığında sözleşmeli erbaş ve er düzenlemesini öne çıkarmayan Cumhuriyet ve Sabah gazeteleri, yazı içerisinde konuya ilişkin alt başlık açmıştır. Bu kapsamda Cumhuriyet; “Sözleşmeli Erlik Kabul Edildi” (Cumhuriyet, 11 Mart 2011: 7), Sabah ise; “Sözleşmeli Er” (Sabah, 11 Mart 2011: 29) alt başlıklarını kullanmıştır. Hürriyet gazetesinde ise, ayrı bir alt başlık açılmamıştır.

Yapılan düzenlemenin okuyucuya aktarılmasında, dört gazete de nesnel betimleme biçimini tercih etmiştir. Dolayısıyla, haber yazılarında düzenlemeye ilişkin ilave bir yorum bulunmamaktadır.

SONUÇ

Soğuk Savaş'ın devam ettiği yıllarda yapılan uzman erbaş düzenlemesi ile 2000'li yıllarda hayata geçirilen sözleşmeli subay ve astsubay ve sözleşmeli erbaş ve er düzenlemelerine, yaygın basın yaklaşımında önemli farklar olduğu görülmektedir. Buna göre, 18 Mart 1986 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilen uzman erbaş düzenlemesi, hiçbir gazetede yer almamıştır. 13 Haziran 2001 tarihinde kabul edilen sözleşmeli subay ve astsubay ile 10 Mart 2011 tarihinde kabul edilen sözleşmeli erbaş ve er düzenlemeleriye, Milliyet dışındaki tüm gazetelerde - nesnel betimleme biçiminde de olsa- geniş yer teşkil etmiştir. Kaldı ki Türkiye gazetesi, her iki düzenlemeyi de birinci sayfadan okuyucularına duyurmuştur.

Gazetelerin profesyonel askerliğe ilişkin düzenlemeleri ele alış biçimi arasında görülen bu farklılığın, güvenlik alanındaki dönüşümle bağlantılı olduğu değerlendirilmektedir. Öyle ki, 1980'li yıllarda güvenlikle ilgili teknik konu başlıkları daha çok askeri bürokrasinin ilgi alanı olarak görülmüş ve kamuoyunun gündeminde ya yer almamış ya da çok az yer almıştır. 1986 yılında hayata geçirilen uzman erbaş düzenlemesine ilişkin gazetelerin hiçbirisinde haber bulunmaması bunun yansımasıdır. Öte yandan, 2000'li yıllarda durum değişmeye başlamıştır. Daha önceleri askerlerin ilgi alanı olarak görülen konu başlıkları bile, giderek artan oranda kamuoyunun gündeminde yer almaya başlamıştır. Nitekim 2001 ve 2011 yıllarında profesyonel askerliğe ilişkin yapılan yasal düzenlemelerin gazetelerde geniş yer teşkil etmesi de, bunun en somut göstergelerinden birisidir.

---

edilmiştir. TSK'yı ilgilendiren bir diğer konu başlığı olmasının etkisiyle, gazetelerde iki kanun birlikte ele alınmıştır. Türkiye dışındaki gazetelerin haber başlığında iade-i itibar düzenlemesini ön plana çıkarması bununla bağlantılıdır.

KAYNAKÇA

- Anonim. (1996). Türk Silahlı Kuvvetleri İhtiyaçlarının Önümüzdeki 25 Yılına Bir Bakış. *Savunma ve Havacılık Dergisi*, 10 (1). 22-31.
- Anonim. (1998). Güle Güle Karadayı. *Savunma Dergisi*, 1 (2). 17-25.
- Anonim. (14 Haziran 2001). Profesyonel Askerler Geliyor. *Hürriyet*. 23.
- Anonim. (14 Haziran 2001). Profesyonel Orduya Doğru. *Cumhuriyet*. 19.
- Anonim. (14 Haziran 2001). Profesyonel Orduya İlk Adım. *Sabah*. 33.
- Anonim. (14 Haziran 2001). Sözleşmeli Subay Dönemi. *Türkiye*. 13.
- Anonim. (14 Haziran 2001). Sözleşmeli Subaylık Dönemi. *Türkiye*. 1
- Anonim. (2003). Hedef: İstikrar ve Güvenlik için Güçlü Savunma, *Savunma ve Havacılık Dergisi*, 17 (98), 10-32.
- Anonim. (2006). Türk Kara Kuvvetleri'nin Zorlu Misyonu, *Savunma ve Havacılık Dergisi*, 20 (114). 8-24.
- Anonim. (11 Mart 2011). Askeri Öğrenciler Kapsam Dışı. *Cumhuriyet*. 7.
- Anonim. (11 Mart 2011). CHP'den Bedelli Sürprizi: Meclis Kapanmadan Yaparız. *Milliyet*. 1.
- Anonim. (11 Mart 2011). Darbe Mağduru Askere Dönüş Tamam. *Hürriyet*. 21.
- Anonim. (11 Mart 2011). Meclis'te 12 Eylül Hamlesi. *Sabah*. 29.
- Anonim. (11 Mart 2011). Sözleşmeli Er Tasarısı Kanunlaştı. *Türkiye*. 9.
- Anonim. (11 Mart 2011). Sözleşmeli Er Tasarısı Yasalaştı. *Türkiye*. 1
- Akyürek, S. (2010). *Zorunlu Askerlik ve Profesyonel Ordu* (1.b.). Ankara: Bilgesam Yayınları.
- Akad, M. T. (2011). *Modern Savaşın Temel Kavramları* (1.b.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Berkan, İ. (20 Mart 2011). Zorunlu Askerlik Ne Zamandan Beri Var. *Hürriyet*. 35.
- Bir, Ç. (1992). NATO'nun Yeni Stratejisi ve Türkiye. *Savunma ve Havacılık Dergisi*, 6 (2). 16-22.
- Born, H. (2003). *Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi: İlkeler, Mekanizmalar ve Uygulamalar* (1.b.). Çev. E. O. Kaliber ve A. Kaliber. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Cizre, Ü. (2005). *Almanac Turkey 2005, Security Sector and Democratic Oversight* (1.b.). İstanbul: TESEV Yayınları.
- Dedeoğlu, B. (2003). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji* (1.b.). İstanbul: Derin Yayınları.

- Deutsche Welle. (1 Temmuz 2010). *EU Nations Continue to Phase Out Military Conscription*.
- Erişim Tarihi: 30 Aralık 2011, <http://www.dw.de/dw/article/0,,5749541,00.html>.
- Genelkurmay Başkanlığı. (21 Kasım 2011). *Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Mevcutları Hakkında*. Erişim Tarihi: 28 Aralık 2011, http://www.tsk.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_10_Guncel/2011/guncel_53.htm.
- Global Security. (5 Temmuz 2011). *Division*. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2012, <http://www.globalsecurity.org/military/agency/army/division.htm>.
- Güney, N. A. (2000). AKKA'nın Yeni Koşullara Uyarlanması ve Türkiye'nin Güvenliği. G. Özcan ve Ş. Kut, (Ed.), *En Uzun Onyıl: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar* (2.b.) içinde (165-191). İstanbul: Büke Yayınları.
- Güvenç, S. (2000). TSK'nın Sınırötesi Girişim Yetenekleri: Ulusal Güvenlik Politikasında Yeni Boyut. G. Özcan ve Ş. Kut, (Ed.), *En Uzun Onyıl: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar* (2.b.) içinde (131-162). İstanbul: Büke Yayınları.
- Güvenç, S. (2004). Bir Dış Politika Aracı Olarak Türk Silahlı Kuvvetleri: Yetenekler ve Uygulamalar. F. Sönmezoğlu, (Ed.), *Türk Dış Politikasının Analizi* (3.b.) içinde (895-933). İstanbul: Der Yayınları.
- Kundakçı, H. (2004). *Güneydoğu'da Unutulmayanlar* (1.b.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Milli Savunma Bakanlığı. (2000). *Beyaz Kitap 2000* (1.b.). Ankara: Mönch Türkiye Yayınları.
- Milli Savunma Bakanlığı Askeralma Dairesi Başkanlığı. (b.t.). *Askerlik Kanunu*. Erişim Tarihi: 27 Aralık 2011, http://www.asal.msb.gov.tr/kanun/1111_As.Kanunu.pdf.
- Oral, D. (19 Mart 2011). Her Türk Bedelli Asker Doğar. *Taraf*. 5.
- Özgen, C. (2011). Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Profesyonelleşme Çalışmaları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13 (1). 192-208.
- TBMM Tutanak Dergisi. (18 Mart 1986). Uzman Erbaş Kanunu Tasarısı ve Milli Savunma; Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/732).
- TBMM Tutanak Dergisi. (13 Haziran 2001). Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe ve Milli Savunma Komisyonları Raporları (1/698).

TBMM Tutanak Dergisi. (10 Mart 2011). *76'ıncı Birleşim 10 Mart 2011 Perşembe*. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2012, <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem23/yil5/ham/b07601h.htm>.

T.C. 1982 Anayasası.

Yükselir, S. (2 Şubat 2011). İnsanları Sahtekârlık Yapmaya Zorlamayın Kardeşim. *Sabah*. 18.